

Egy korszak hordalékai

Most vannak a leplesek és a leplezők, igazságok törnek át falakat, megingathatatlanak tűnt hazugságok robbannak szét a szemünk láttára. Jóságos királynőnként meztelenül hurcolják körbe a városon. Derék poroszlóink már csak káposztafejekkel labdázhatnak hétfői kertjeikben. Nagy keserűségekre, nagy disznóságokra, gyilkosságokra, vérre, bűnre emlékezünk, egyértelműségekre tehát, amelyek ritkán adatnak meg a kelet-európai mocsaras társadalmakban. Lápvilágban nem az a döntő, hogy van-e vajon kék ég a fejünk felett, régen összearult mocsos habok felett. Nem az számít, nő-e valahol zöld fű biztos partokon. Létiünk értelme a szalmaszál, amelybe kapaszkodva, amelyen keresztül néha magunkhoz vehetünk némi inflációs lélegzetet. Az emlékezet kora ez. – Mondogatjuk egymásnak iszapos hangon – a kék és zöld, és piros és fehér és zöld egyértelműségek kora. A leplesek és leplezők kora. Gyilkosoké és áldozatoké. Igeneké és nemeké. Emlékezz Recskre, Tisztakécskére, Nagy Imrére, a sortűzekre, a meghurcoltakra, az elnémitottakra, a megszegényítettek. Emlékezz 1949 és 1957–58 Kádár Jánosára, emlékezz rá 1968-ból. Emlékezz az elüldözött filozófusokra, a gumibottal mőresre tanított ellenzékere. Emlékezz. És ne felejtis.

Ne felejtisd el nem is olyan régi, lápos kis életünket. A felejtés kora ez, és ezért kevésbé „szérióz” – mondta Esterházy Péter, talán kissé röviden intézve el tombolásunkat az állítólag kékülő ég és zöldülő partok között, ám pontosan mondta és ijesztően. Újfajta amnézia fenyeget, gondos „átnézés” a hatvanas-hetvenes évek hastájéki ki-egezéseim. Kádár apánk nimbuszán, az egyedül vidám barakk öszszekacsintó szellemén, a gusztustalan kompromisszumokon. Pontosabban azokon, melyeket annak hívtunk. Hogy miért e törlés új öszsznépi társasjátéka, azt állapítsák meg nálam szériózebb közirók. Félelmeim és feltételezéseim azonban akadnak. Utóbbiak nevet és arcot is kapnak, ha azokra nézek, akik most a meztelen öreg királyt végighajtják a városon. Akik leírják róla, hogy egész életében hazudott, emlékházat építtetett magának, szobrot csináltatott, kivonult, bevonult. Semmi okom Kádár Jánost védeni, semmi közöm hozzá, azon túl, hogy az ő korszakában nőttem fel, és emlékezetem nem fehér. Emlékszem a ma leghangosabban leplezők talpnyalásaira, tilalmaikra, cenzúrájukra, megbölcöszölt kádárizmusukra, amelyben a legjobb (vagy legrosszabb) esetben is azzal hártották el cikkeinket és interjúinkat, azzal helyeztek tilalmi listára jelzőket és ígéket, hogy „most nem aktuális”, „ne bántuk a rendszert, mert az oroszok is bántják”, „ne emlegessük Rákosit, mert az bátorít, de cserében ne

emlegessük Nagy Imrét sem”. Emlékszem a csúszó-mászó, soha semmilyen konfliktust nem vállaló gyávaságokra. És ha körülnézek, nem felejttem el többé soha, hogy az árulókból hogyan lesznek a hősök. Mondhatnám egyszerűbben is: hogyan cseréli ki régi gazdáját újra a szolga.

Aki nem szolgált és nem árult, azért tette, mert nem pénzre és hatalomra vágyott, hanem önnön etikáját kereste a kelet-európai mocsárban. Az etika első parancsa pedig: törekvés a megértésre, vagyis kísérlet az igazságra. Aki nem szolgált és nem árult, akit tehát meghurcoltak és elnémitottak, az az igazságot mondta mindig és ma is azt mondja: saját tévedéseivel, kínjaival és megalkuvásaival együtt. Sosem láttam, hogy Konrád György vagy **Eörsi István** a mellét verve bármilyen nemzeti piedesztálra hajlandó lett volna felállni. Nem volt kedvük és idejük hőssé lenni. Minden idejüket elvette a harc, hogy kísérleteket tehessenek az igazságra. A szolga, aki a jövőbe való befektetésnek tekinti, ha reménybeli új urainak a régi gazda gyalázásával szolgál, nem birtokolja a lelkiismeret és etika zavaros értelmiségi reflexeit. A szolgának mindegy az igazság és mindegy a rendszer.

Mindez a dolog egyszerűbb része, persze, és azt sem túl bonyolult átlátni, hogy az omlófélben levő hatalomnak miért érdeke az uszítás és a felelősségáthárítás. Hogy miért jó neki, ha az államosított polgár elhiszi: mindazért, ami történt, nem a rendszer a felelős, hanem egy, egyetlenegy ember. Kádár volt az, aki lövetett. Kádár volt, aki bevonult Csehszlovákiába, aki megfojtotta a reformot. Azok a derék, megigazult, reggel-este reformmal töltekező vezetők, akik ma építik és szépítik ezt a hazát, ilyenkor ott sem voltak, nem látták, csak hallották. Nem olvasták a periratokat. Nem tudták, hova folynak a dollármilliók. Nem építettek közpénzen villákat, albérlételekből költöztek el albérlételekbe. Mindez – mondom – egyszerű és átlátható manipuláció.

De mi legyen velünk, mindannyiunkkal, akik újabb emlékeztetéssel fenyegetjük magunkat? Akik lassan hinni kezdünk Piroskában és a farkasban, Hófehérkében és a gonosz mostohában? Szégyelljük magunkat? Megérteném, de ha most történik valami, csak és kizárólag azért történhet, hogy kísérlet legyen az igazságra. Az etikára, hogy vállaljunk magunkat. A gyáva lehessen gyáva és ne játszassa el nekünk a hős oroszánt anélkül, hogy ne érezze magán undorunkat. A bátor legyen egyszerűen bátor, a kivégzés, a letiltás pátozza nélkül. A szolga legyen szolga, és szolgáltsága legyen ismert és tudható. Emlékezzünk. És ne felejtjük el a mocsarakat.

Sajnálatos névtévesztés

A – 168 óra – legutóbbi számában sajnálatos névtévesztés történt. Hasznos Miklós, az újonnan szerveződő Kereszténydemokrata Néppárt vezetője mondta magáról a következőket (és nem Keresztes Sándor, akinek neve és fényképe alatt ez megjelent):

„1947-ben én még csak az ifjúsági szervezetben tevékenykedtem. A jezsuitákhoz jártam, és nyolc gimnáziumi évemben olyan világnézeti nevelést kaptam, mint bármelyikünk. Amikor tizennyolc évesen érettségiztünk, és kimentünk az életbe, senkit semmilyen diszkrimináció nem ért azért, ha másnap azt mondta: márpedig nekem nyolc éven át elég volt az erkölcs-

ből, a hittanból, a dogmatikából, holnap-tól kezdve ateista vagyok. De ennek fordítottja 1949-ben, sajnos, nem következett be, sőt, aki hittanra járatta a gyereket, azt igenis diszkrimináció érte. Ezzel is magyarázható, hogy most valóban kevés fiatal volt itt. De meggyőződésem: amint kilépünk a politikai porondra, és meghallják a fiatalok, hogy milyen programot és milyen célokat tűztünk ki, sokan mellénk állnak, mert lesz perspektívájuk.”

Mind Keresztes Sándortól, mind Hasznos Miklóstól, mind pedig olvasóinktól elnézést kérünk.

Nem ötven, hanem ötvenmillió

Legutóbbi számunk *Nem Hitlerrel kezdődött* című cikkében Jad Vasém bemutatásánál nyomdahiba miatt kimaradt egy lényeges számadat. A helyes szöveg így hangzik:

„Archívumunkban most már *ötvenmillió* dokumentum van a nácik által megszállt Európa minden országából, így Magyarországról is.”